

Ekonomiczny Uniwersytet Dziecięcy

Decepcja, manipulacja, fakenewsy w mediach - jak je rozpoznać i przed nimi się chronić

dr hab. Jacek Trębecki, prof. UEP

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

1 grudnia 2022 r.

Organizatorzy

UNIWERSYTET
EKONOMICZNY
W POZNANIU

EKONOMICZNY UNIWERSYTET DZIECIĘCY

WWW.UNIWERSYTET-DZIECIĘCY.PL

1

Ściema ściemą pogania

Obiekt zazdrości

Szkocka lekcja

Potęga liczb

Powrót do człowieka

Zajrzyjmy do mózgu

Na oceanie niewiedzy

Pozytywne wnioski

Natura wielka oszustka

Jak dajemy się decepcji

Fake newsy, klikbajty i nieczne sztuczki mediów

2

3

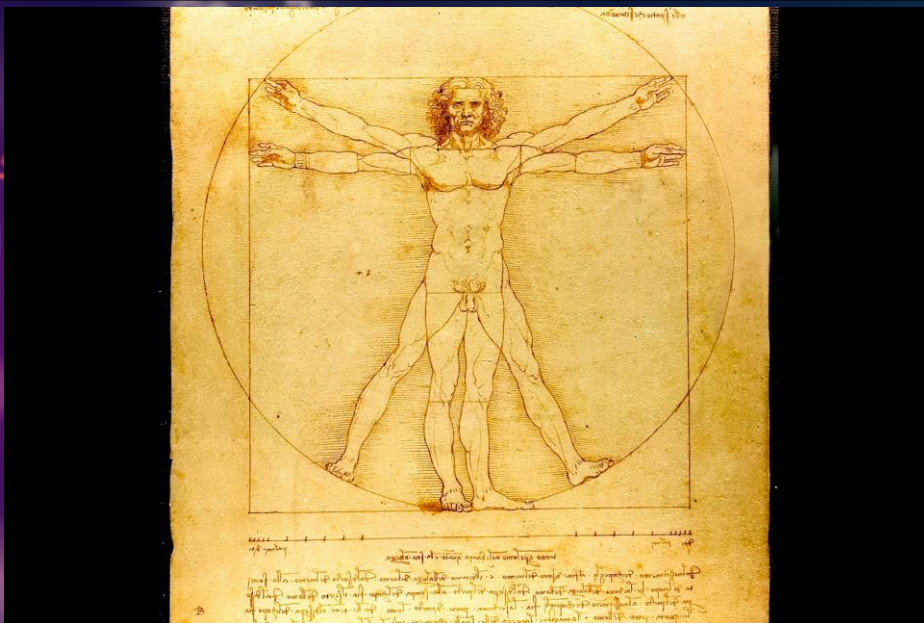
4

5

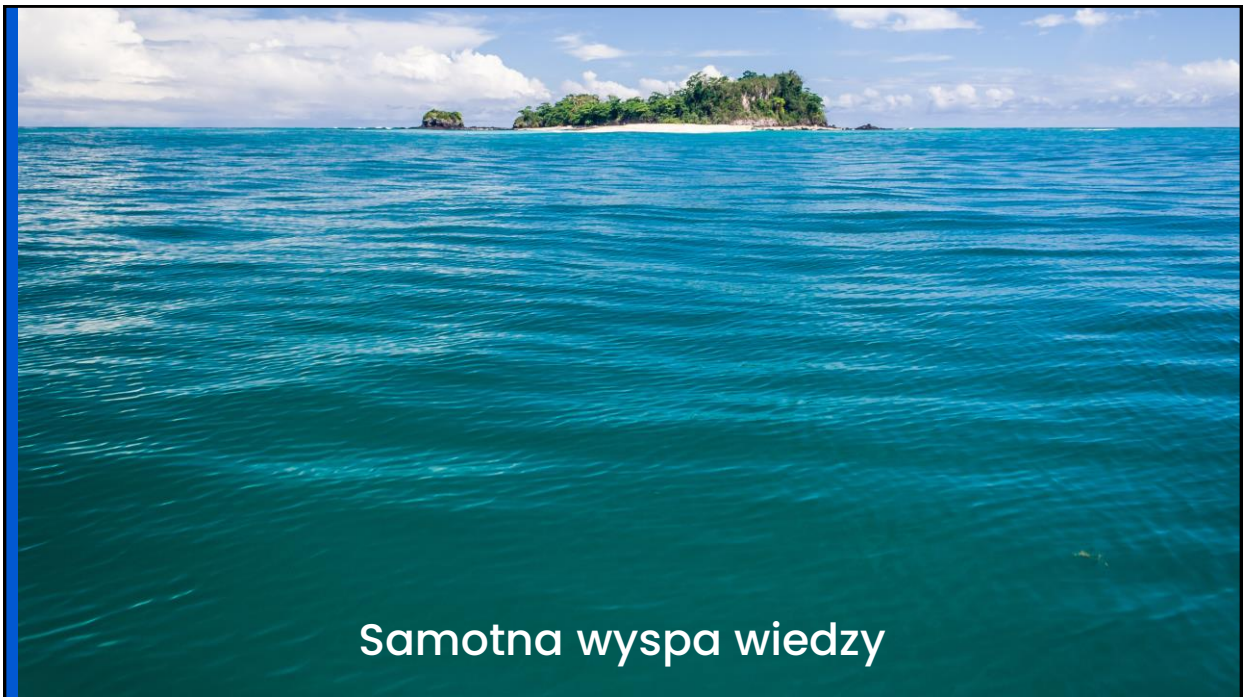

6

śmierć homo economicus

7

Samotna wyspa wiedzy

8

9

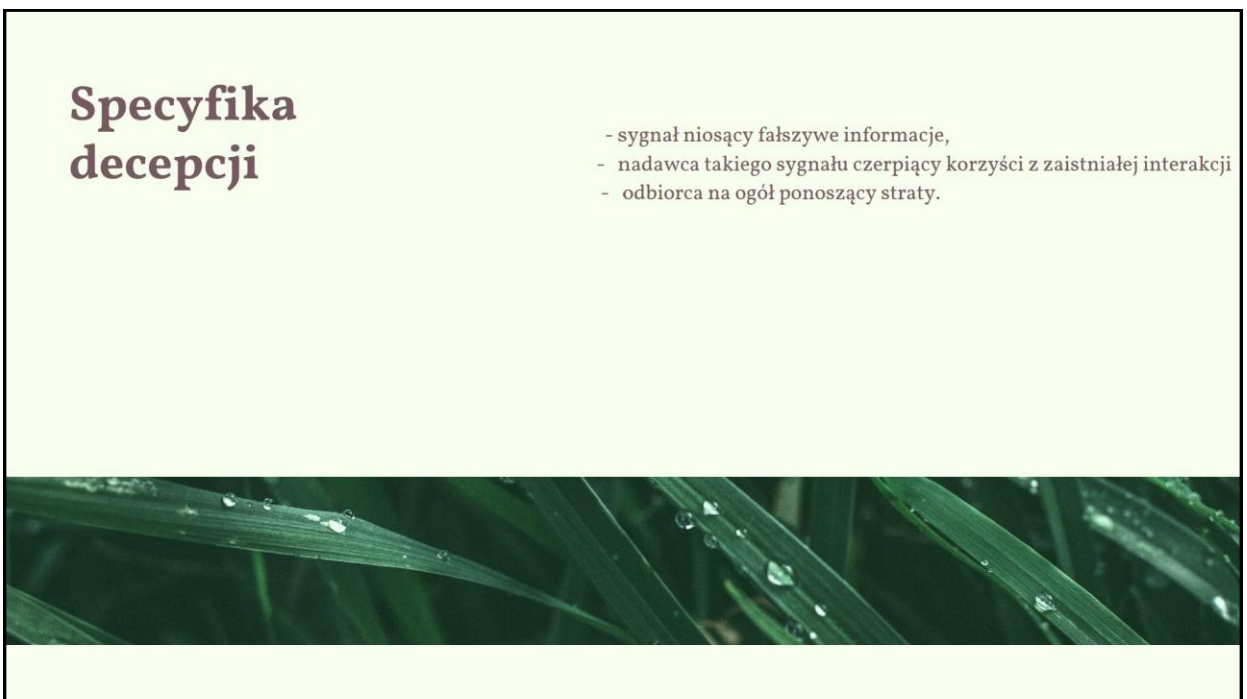
10

DECEPCJA

Czyli o powszechności i naturze
oszukiwania w naturze

11

Specyfika decepcji

- sygnał niosący fałszywe informacje,
- nadawca takiego sygnału czerpiący korzyści z zaistniałej interakcji
- odbiorca na ogół ponoszący straty.

12

Przyczyny ubikwistyczności

- ewolucja to walka ,
- oszustwo jest ekonomiczną formą tej walki

13

Przykłady

MIMETYZM

14

Przykłady

MIMETYZM

15

Przykłady

MIMIKRA BATESOWSKA

Naśladowca - lancetogłów mleczny

Model - koralówka arlekin

Operator

16

Przykłady

MIMIKRA

Naśladowca

Model

Operator

17

Od: «Hassan»
Temat: ¶

Zanim przejdę dalej, muszę najpierw przeprosić za tę niechcianą wiadomość do Ciebie. Jestem córką zmarłego pana Hame, który był asystentem sekretarza Muammara Kaddafiego, który już nie żyje. ¶

Mój ojciec był jednym z tych, którzy zostali zabici jako wewnętrzny wróg, ale przed walką zostałem zabrany do Hiszpanii tutaj, w prywatnym domu mojego ojca, abym mógł zająć się jego inwestycją tutaj w Hiszpanii, a mój ojciec zostawił trochę pieniędzy na ja tutaj, w jednej z prywatnych firm ochroniarskich, a teraz chcę przenieść te pieniądze z tego kraju ¶

Powiedziałem o tym mojemu prawnikowi, potrzebuję tylko osoby godnej zaufania. Tak więc, gdy pieniądze zostaną przelane na jego konto, on lub ona może mi pomóc w uzyskaniu wizy i innych dokumentów potrzebnych do życia w tym kraju, masz 10 dowolnych kwot przelanych na twoje konto. ¶

Jeśli chcesz, wyślij e-mail do mojego prawnika, a nazywa się Barr. Martinez Luis Aby mógł ci więcej wyjaśnić na ten temat, jeśli chcesz zejść tutaj i zobaczyć na własne oczy, ¶

Pozdrawiam, ☺
Habbib Al-Hassan ¶

18

19

- Aktualizacja polityki bezpieczeństwa w obliczu pandemii COVID-19:

Dzień Dobry

W związku z wprowadzeniem w naszym powiecie czerwonej strefy zaktualizowaliśmy firmową [Politykę Bezpieczeństwa](#).

Wszyscy pracownicy zobowiązani są do zapoznania się z jej treścią przed [data] oraz do stosowania się do niej. W przypadku dodatkowych pytań – proszę o kontakt z działem HR.

Z poważaniem
Prezes Firmy [xxx]

20

- Aktualizacja polityki bezpieczeństwa w obliczu pandemii COVID-19:

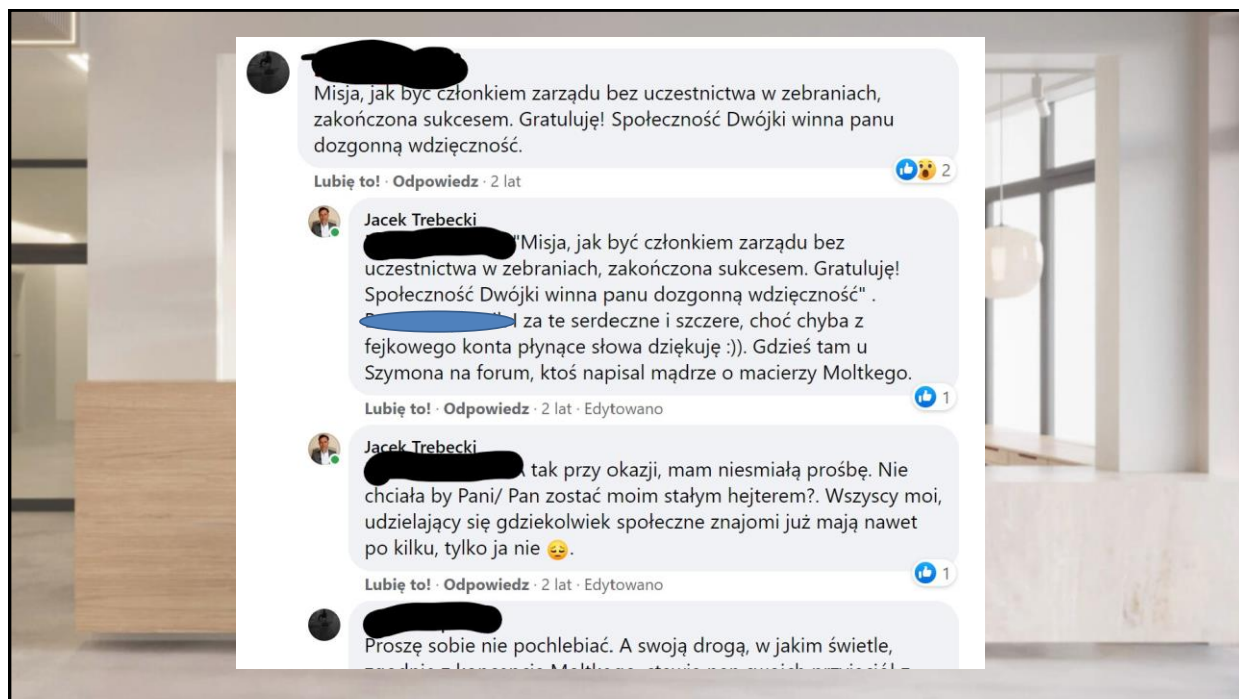
Dzień Dobry

W związku z wprowadzeniem w naszym powiecie czerwonej strefy zaktualizowaliśmy firmową [Politykę Bezpieczeństwa](#).

Wszyscy pracownicy zobowiązani są do zapoznania się z jej treścią przed [data] oraz do stosowania się do niej. W przypadku dodatkowych pytań – proszę o kontakt z działem HR.

Z poważaniem
Prezes Firmy [xxx]

21

22

23

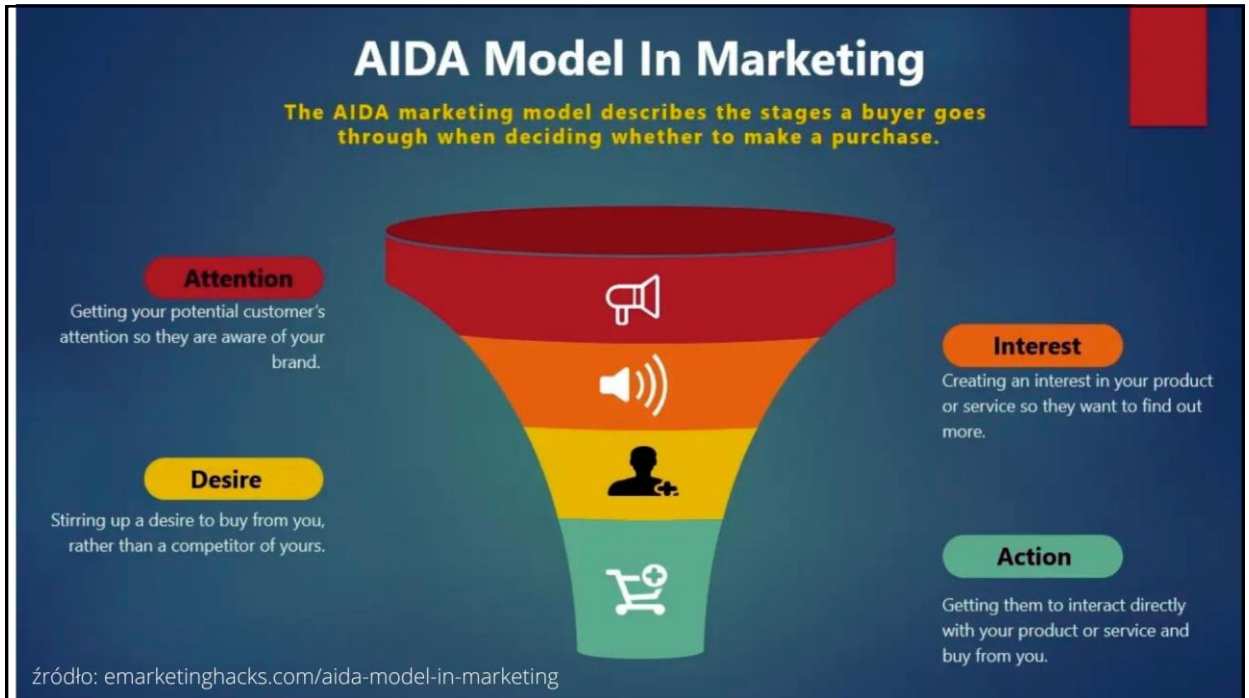
24

25

26

27

28

PS. Informacja i zaufanie w czasach Internetu

UNIwersytet
EKONOMICZNY
W POZNANIU

ul. Niepodległości 10, 61-875 Poznań
tel. +48 61 856 90 00
fax +48 61 852 57 22

29

Wymagana liczba kontaktów z informacją

Źródło: Edelman Trust Barometer 2011, 2013, 2020

UNIwersytet
EKONOMICZNY
W POZNANIU

ul. Niepodległości 10, 61-875 Poznań
tel. +48 61 856 90 00
fax +48 61 852 57 22

30

RODZAJE

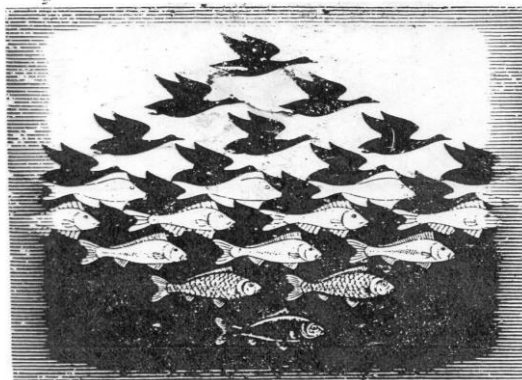

Źródło: C. Wardle (2017), tłum. Agnieszka Demczuk

Biuletyn /Monitoring propagandy i dezinformacji 2020/ 2

31

Równowaga

Rys. 16. Rysunek Eschera. (Według: M. i. Teuber, 1976.)

32

Przemysłane obrazy / kontrastowanie / deepfake

Zdjęcie miasta Natori zrewastrowanego przez tsunami i pięć lat później KYODO / REUTERS / REUTERS

Pięć lat po tsunami i katastrofie Fukushima. Jak dziś wygląda

Zdjęcie miasta Natori zrewastrowanego przez tsunami i pięć lat później KYODO / REUTERS / REUTERS

**Pięć lat po tsunami i katastrofie Fukushima. Jak dziś wygląda
wybrzeże Japonii?**

UNIwersYTET
EKONOMICZNY
W POZNANIU

ul. Niepodległości 10, 61-875 Poznań
tel. +48 61 856 90 00
fax +48 61 852 57 22

33

Charakterystyka odbiorców i nadawców

UNIwersYTET
EKONOMICZNY
W POZNANIU

ul. Niepodległości 10, 61-875 Poznań
tel. +48 61 856 90 00
fax +48 61 852 57 22

34

Ludzie mrówki

My

Zasady

Religia

Kościół

Tradycja

Trwałość

Autorytet

Potwierdzenie

UNIwersYTET
EKONOMICZNY
W POZNANIU

ul. Niepodległości 10, 61-875 Poznań
tel. +48 61 856 90 00
fax +48 61 852 57 22

35

Ludzie ślimaki

JA

Ideały

Ideologia

Klasa /warstwa

Moda

Trwałość

Autorytety

Argumentacja

UNIwersYTET
EKONOMICZNY
W POZNANIU

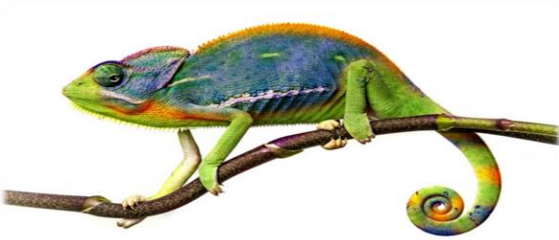
ul. Niepodległości 10, 61-875 Poznań
tel. +48 61 856 90 00
fax +48 61 852 57 22

36

Ludzie kameleony

Mój wizerunek
Wizerunki

Rozmytość

Plemię

Moda

Brak trwałości

Obrazy

Uwodzenie

UNIwersytet
EKONOMICZNY
W POZNANIU

ul. Niepodległości 10, 61-875 Poznań
tel. +48 61 856 90 00
fax +48 61 852 57 22

37

Przegląd studiów przypadków

UNIwersytet
EKONOMICZNY
W POZNANIU

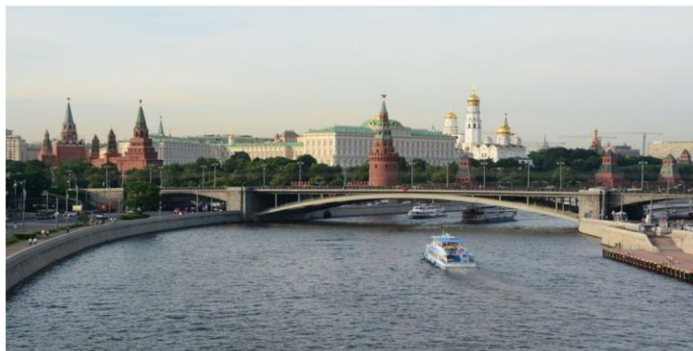
ul. Niepodległości 10, 61-875 Poznań
tel. +48 61 856 90 00
fax +48 61 852 57 22

38

Fake newsy - informacji

Amerykańska blogerka tworem farmy trolli z Petersburga

6 listopada 2017, 11:33

Używamy plików Cookies. Są to pliki pobierane i przechowywane na Twoim komputerze albo innym urządzeniu z informacjami o Twoim użytkowaniu strefy preferencji użytkownika oraz optymalizacji korzystania ze stron internetowych. Klikając "Akceptuję" zgadzasz się na użycie cookies. Możliwe jest także w każdym czasie odmówić zgody na używanie cookies. Więcej informacji o plikach cookies i celu przetwarzania danych, plikach cookies jak również o administracji plikami w polityce prywatności. [Więcej informacji](#)

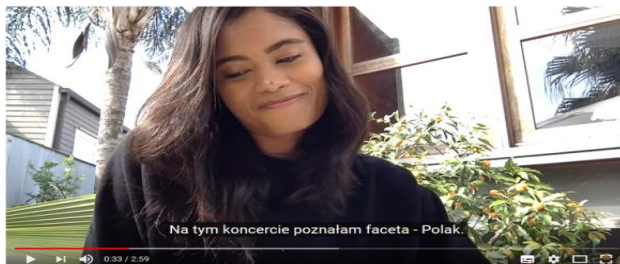
UNIWERSYTET
EKONOMICZNY
W POZNANIU

ul. Niepodległości 10, 61-875 Poznań
tel. +48 61 852 90 00
fax +48 61 852 57 22

39

Przykłady

2. Amerykanka Dee Dee szuka Polaka, Wojtka! Film oznaczony jako **#POLISH BOY WANTED** pojawił się w mediach społecznościowych w marcu i bardzo szybko „roznosił” się po sieci. Wielu użytkowników uwierzyło, że Amerykanka rzeczywiście zakochała się w Wojtku z Warszawy i postanowiło jej pomóc, udostępniając filmik. W akcję poszukiwania chłopaka włączyły się także ogólnopolskie media – internetowe i tradycyjne. Dopiero gdy filmik osiągnął już milionowe odsłony, okazało się, że jest on... kampanią reklamową firmy Reserved, a poszukiwany Wojtek nie istnieje. Część odbiorców śmiała się z konceptu, ale część poczuła się oburzona i uznała, że została oszukana.

HELP! HELP! POLISH BOY WANTED!:)

40

Przykłady

Znany vloger Łukasz Jakóbiak w słynnym talk show Ellen DeGeneres! Taką informację opublikował sam Jakóbiak na swoim vlogu, pokazał też zdjęcia z DeGeneres. Kiedy fani zachwycili się sławą vlogera, okazało się, że... wszystko jest mistyfikacją, a Jakóbiak sam odtworzył studio, w którym nagrywany jest talk show, znalazł sobowtóra dziennikarki i... wymyślił całe spotkanie. Wyjaśniał potem, że w ten sposób wizualizował swoje marzenie – ale wielu fanów poczuło się oszukanych i dało temu jednoznaczny wyraz w internecie.

41

Przykłady

Amerykański generał Kuf Drahereps to znany na lewicy krytyk rządu PiS. Wojskowy wspiera również polskie partie opozycje, podziwia Grzegorza Schetynę i gorąco kibicuje KODowi. Publikowane przez niego posty zdobywają wiele wyrazów uznania wszystkich przeciwników autorytaryzmu w naszym kraju.

42

Dezinformacja w rosyjskich działaniach hybrydowych

RODZAJE DEZINFORMACJI

CZARNA

- pozyskiwanie agentów
- fabrykowanie dowodów
- fałszywki
- prowokacje
- dywersja
- akcje protestu
- przekupstwo
- korumpowanie
- szantaż i oczernianie
- cyberataki
- propaganda 2.0

SZARA

- inspirowanie grup
- kontrola organizacji międzynarodowych
- instrumentalizacja fundacji i stowarzyszeń
- zakładanie i finansowanie portali internetowych
- fabryki trolli i sieci prokremlowskie
- ataki społecznościowe

BIAŁA

- akcje informacyjne prowadzone przez państwowe agencje prasowe i multimedialne
- działalność wydziałów informacyjnych przy rosyjskich ambasadach
- wydarzenia o charakterze kulturalnym i naukowym

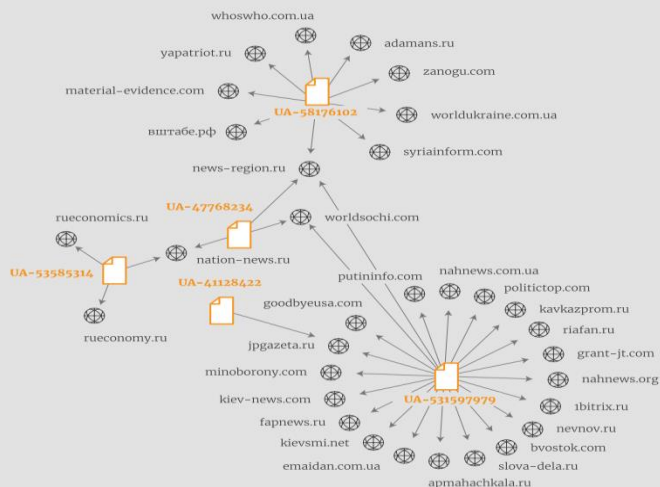
Na podstawie <https://rt.gov.pl/kdeinformatyjirosyjsko-bran-strategiczna/>

Źródło: Bezpiecznik.org

43

Dystrybucja

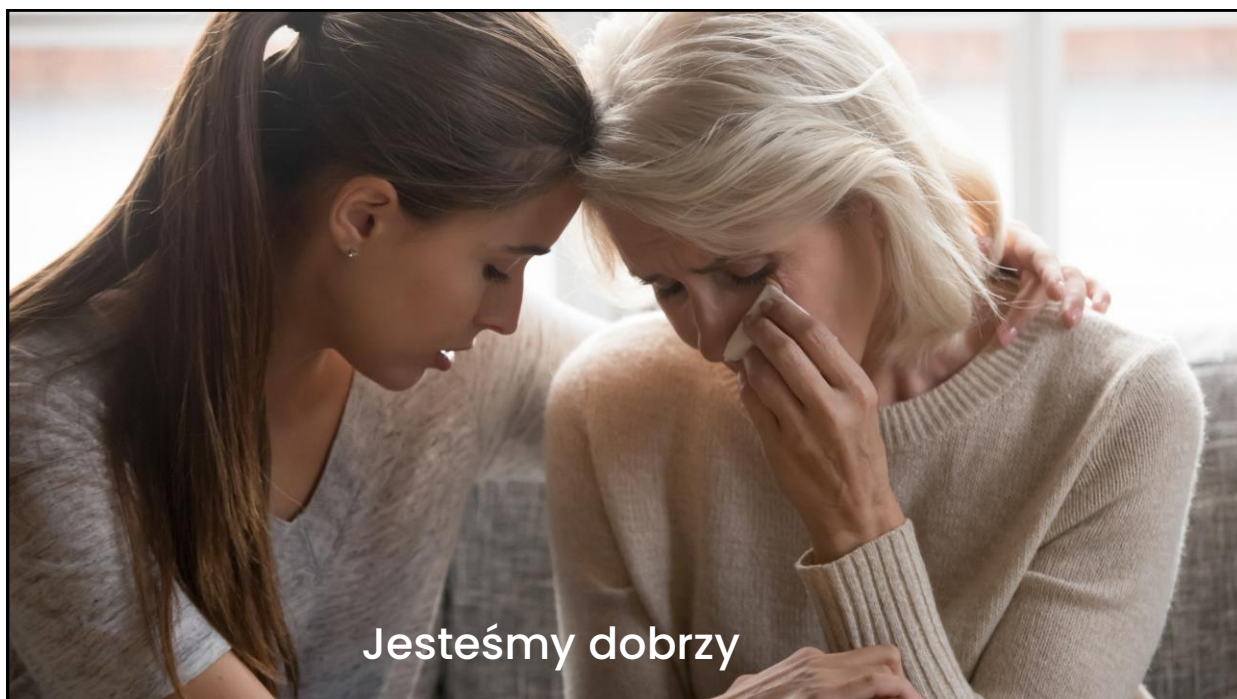
Przykład sieci powiązanych serwisów informacyjnych, mających wspólne kody Google Analytics

44

Jak unikać

1. Czytaj nie tylko nagłówki i lead'y
2. Uważaj na emocjonalny język i manipulację
3. Sprawdź źródło i autora postu
4. Sprawdź czy zgadza się miejsce zdarzenia
5. Sprawdź czy zgadza się czas
6. Sprawdź czy zgadza się czas
7. Zweryfikuj historię w innych źródłach
8. Zastanów się zanim udostępnisz dalej

Jesteśmy dobrzy

Dziękujemy

dr hab. Jacek Trębecki, prof. nadzw. UEP
jacek.trebecki@ue.poznan.pl

dr hab. Waldemar Rydzak, prof. nadzw. UEP
waldemar.rydzak@ue.poznan.pl